

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра музичного мистецтва

Дипломна робота
магістра

Методичні засади розвитку музично-виконавського
мислення учнів-піаністів школи мистецтв

Виконала: студентка 2 курсу,
групи ММб1-М16з
014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)
Федькова А.О.

Керівник: Карташова Ж.Ю.,
кандидат педагогічних наук,
доцент

Рецензент: Печенюк М.А.
кандидат педагогічних наук,
професор

2018 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ФЕНОМЕН МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОГО МИСЛЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО РОЗВИТКУ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	8
1.1. Сутність, зміст та структура музично-виконавського мислення	8
1.2. Розвиток музично-виконавського мислення як психолого-педагогічна проблема.....	15
1.3. Зміст і специфіка навчальної діяльності, зорієнтованої на розвиток музично-виконавського мислення учнів-піаністів школи мистецтв.....	22
Висновки до Розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА МЕТОДИКИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ-ПІАНІСТІВ ШКОЛИ МИСТЕЦТВ.....	36
2.1. Експериментальне дослідження стану розвитку музично-виконавського мислення учнів-піаністів школи мистецтв.....	36
2.2. Методична система розвитку музично-виконавського мислення учнів-піаністів: теоретичне обґрунтування.....	47
2.3. Методика розвитку музично-виконавського мислення учнів у фортепіанному класі школи мистецтв.....	52
2.4. Аналіз результатів експериментального дослідження.....	66
Висновки до Розділу 2.....	75
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79

ВСТУП

Проблеми соціального і політичного життя країни, стрімкі процеси становлення державності, відродження духовності нації, її культурної спадщини зумовлюють пошук оновлених підходів до їх розв'язання. Нині Україні як демократичній державі необхідна особистість з високим рівнем культури і освіченості, яка розуміє естетичну значущість справжніх художніх і життєвих цінностей, здатна творчо долати життєві проблеми, визначати пріоритети. Ця гуманістична ідея визначення особистості центром і смислом освітнього процесу вимагає сутнісного, концептуального перегляду підходів до освіти в усіх ланках її структури, що, передусім стосується переходу на позиції суб'єкт – суб'єктна взаємодія педагога та учня, зміщення акцентів на співтворчість.

Специфічним виявленням невербального інтелекту є мислення музикою, або *музичне мислення*. Важливість розвитку здатності мислити музикою, тобто художньо-звуковими образами на відміну від понятійного мислення, неодноразово підкреслювалась метрами світової музичної педагогіки. Висловлена на початку ХХ століття Б.Яворським ідея створення єдиного, загального для музикантів музичного мислення окреслила важливий, основоположний принцип: оволодіння основами мислення «речовиною, що звучить» (Б.Асаф'єв) є підґрунтям, необхідною умовою розвитку музиканта.

Невичерпність означеної проблеми зумовила розвиток наукових досліджень, в яких феномен музичного мислення отримав широкоаспектне висвітлення, зокрема в працях з музикознавства (Б.Асаф'єв, М.Арановський, М.Бонфельд, В.Медушевський, М.Михайлов, В.Москаленко, С.Шип, Б.Яворський та ін.), музичної психології (Л.Бочкар'єв, А.Готсдинер, В.Петрушин, Г.Тарасов, Б.Теплов, Б.Цагареллі та ін.), теорії та педагогіки виконавства (С.Волков, Р.Гржибовська, В.Григор'єв, Г.Єржемський, С.Карась, К.Мартинсен, Г.Ципін та ін.).

У ретроспективному огляді наукових досліджень з питань музичного мислення простежуються такі концептуальні підходи: музичне мислення в культурно-історичному та персонально-стильовому контексті; мислення музикою як «мовою звуків»; музичне мислення як психологічний механізм процесу композиторської творчості; виконавське музичне мислення тощо.

Незважаючи на глибоку дослідженість у теорії виконавства питань, дотичних до проблеми музично-виконавського мислення: особливостей процесу інтонування (В.Колоней, А.Малинковська, О.Маркова, М.Переверзєв та ін.); виконавського аналізу музики (О.Сайгушкіна, В.Слонім, Т.Рощина); формотворення (О.Красовська) та аналізу фактури музичного твору (Л.Касьяненко, В.Приходько, Д.Резник, Т.Родіна); шляхів активізації творчості учня-піаніста (В.Шульгіна) та загальних питань щодо специфіки розвитку музичного мислення у фортепіанному класі (Л.Баренбойм, О.Гольденвейзер, Г.Коган, А.Корто, Є.Ліберман, Г.Нейгауз, Л.Николаєв, С.Фейнберг та ін.), *виконавське музичне мислення* залишається на сьогодні мало дослідженою сферою.

Недостатність розвитку творчих виконавських можливостей учнів-піаністів, пасивність їхнього слухового мислення при значному інтелектуальному та емоційному потенціалі є основною суперечністю, яка спостерігається на сьогодні в практиці мистецької освіти. Актуальність проблеми, її недостатнє висвітлення у науковій та методичній літературі, практичні потреби спеціалізованих мистецьких навчальних закладів у подібних дослідженнях визначили тему дипломної роботи: *«Методичні засади розвитку музично-виконавського мислення учнів-піаністів школи мистецтв»*.

Мета дослідження – розробити, теоретично обґрунтувати методичні засади та експериментально перевірити ефективність організаційно-методичної системи розвитку музично-виконавського мислення учнів-піаністів школи мистецтв.

Об'єкт дослідження: процес фортепіанного навчання учнів спеціалізованих мистецьких навчальних закладів.

Предмет дослідження: методичні засади розвитку музично-виконавського мислення учнів-піаністів школи мистецтв.

Відповідно до окресленої мети нами визначено такі **завдання** дослідження:

- визначити психологічні особливості досліджуваного феномена та психолого-педагогічні умови його цілеспрямованого розвитку;
- розкрити зміст музичної навчально-репетиційної діяльності, зорієнтованої на розвиток музично-виконавського мислення учнів-піаністів;
- визначити критерії та дослідити рівні розвитку музично-виконавського мислення учнів-піаністів;
- розробити та теоретично обґрунтувати методичну систему розвитку музично-виконавського мислення учнів-піаністів;
- експериментально перевірити методика розвитку музично-виконавського мислення учнів у процесі фортепіанного навчання.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять ідеї щодо: значимості музичного мистецтва у становленні особистості (О.Апраксіна, Н.Гарькіна, А.Козир, Л.Масол, О.Михайличенко, Д.Юник та ін.); комунікативної сутності музичного мистецтва (Б.Асаф'єв, Н.Гузій, Г.Меднікова, Г.Побережна, Г.Ципін та ін.); психофізіологічних вікових особливостей розвитку умінь учнів (В.Бурназова, Ю.Клейберг, М.Курик, І.Левітов, В.Орлов та ін.); специфіки розвитку музично-виконавського мислення (О.Бурська, Л.Паньків, Н.Слота, Т.Тюменєва, П.Фрейре та ін.).

Методи дослідження:

- на основі теоретичного аналізу філософсько-естетичної, музикознавчої, психолого-педагогічної, науково-методичної літератури уточнено поняття, визначено зміст та структуру, психологічні особливості та педагогічні умови розвитку музично-виконавського мислення, розкрито зміст навчальної музично-

виконавської діяльності, зорієнтованої на розвиток досліджуваного феномена;

- методами анкетування, інтерв'ю, бесіди, тестування, педагогічного спостереження здійснено діагностику стану розвитку музично-виконавського мислення учнів, вивчено особливості змісту їхньої самостійної навчально-репетиційної виконавської діяльності;
- методом моделювання оптимальних підходів до розв'язання навчально-розвивальних завдань розроблено методичну систему розвитку музично-виконавського мислення учнів-піаністів;
- у педагогічному експерименті перевірено ефективність методики розвитку музично-виконавського мислення учнів-піаністів;
- методами порівняльного, якісного та кількісного аналізу результатів дослідження обґрунтовано ефективність експериментальної методики.

Наукова новизна результатів дослідження:

- уточнено поняття «музично-виконавське мислення», конкретизовано його зміст та структуру;
- удосконалено комплексну діагностику стану розвитку музично-виконавського мислення учнів-піаністів.

Практичне значення дослідження полягає у розробці та впровадженні діагностики і методики розвитку музично-виконавського мислення учнів у процесі фортепіанного навчання в школі мистецтв.

Основні теоретичні положення дослідження та методичні рекомендації можуть бути використані як навчальний матеріал в курсах «Методика навчання гри на фортепіано», «Музична психологія»; у процесі індивідуальних занять з фортепіано в практиці вищих навчальних закладів педагогічного та мистецького профілю різних рівнів акредитації, в старших класах музичних шкіл та шкіл мистецтв.

Апробація і впровадження результатів дисертації. Основні положення та результати

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Розкриття сутності поняття, змісту та структури музично-виконавського мислення базувалось на розгляді останнього як орієнтувальної діяльності у виконавському осягненні музики та ідеального процесу слухомислення/виконання. Музично-виконавське мислення – інтегративний духовний феномен, що функціонує у синкретичній єдності його художньо-концептуального, музично-феноменологічного та виконавсько-технологічного компонентів.

Аналіз філософських підходів, дотичних до проблеми музично-виконавського мислення дозволив визначити особливості його творчих проявів, які характеризуються ейдетичним осягненням об'єкту музичного пізнання як певної «гармонії порядку», у цілісному баченні якої визначається характер окремих складових. Психологічним механізмом ейдетичного осягнення музики є синергетичне «входження» в її ладо-інтонаційний художньо-звуковий простір.

В експериментальному дослідженні розроблено та здійснено комплексну діагностику стану розвитку музично-виконавського мислення учнів-піаністів: тестування, анкетування, творчі завдання, оцінювання виконання музичних творів. Критеріями дослідження були виділені: *визначеність митецької позиції, досвід розуміння музики, органічність виконавської технології*. За результатами констатувального дослідження більшість учнів-піаністів було віднесено до низького рівня розвитку досліджуваного феномена (рівня початкового володіння). Дослідження музично-виконавського мислення в учнів високого рівня виконавської підготовки дозволило визначити особливості його найвищих проявів, які характеризуються континуальністю, метафоричністю, культурою звукотворчості, природністю та раціональністю техніки, художньо-творчим характером технології виконання.

В основу моделі процесу розвитку музично-виконавського мислення учнів покладена методика, яка містить цільовий, змістовий, процесуальний

(етапи та методи навчання) компоненти, критерії та рівні розвитку музично-виконавського мислення, його педагогічні умови.

Результати експериментальної перевірки засвідчили ефективність методики розвитку музично-виконавського мислення учнів-піаністів.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Подальшого вивчення потребують: особливості типологізації музично-виконавського мислення; питання диференціації та індивідуалізації навчання, зорієнтованого на його розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Абдуллин Э.Б.* Методический анализ проблем музыкальной педагогики в системе высшего образования / Э.Б. Абдуллин. – М., 1990. – 188 с.
2. *Аврамова И.С.* Глен Гульд о музыкальной коммуникации: исполнитель-слушатель / И.С. Аврамова. (По материалам книги Э. Анжилетт «Философ за фортепиано») // Проблемы музыкального образования и педагогики: Межвуз. сб. науч. тр. - Вып.3 – СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И.Герцена, 2001. – С.82-93.
3. *Алкон Е.М.* Музыкальное мышление Востока и Запада, континуальное и дискретное: Автореф. дис... д-ра искусствоведения: 17.00.02 / Рос. ин-т истории искусств. – Владивосток, 2001.- 43 с.
4. *Антонец Н.П.* Развитие художественно-образного мышления в процессе обучения (на материале фортепианной педагогики) // Автореф. дис... канд. пед наук:13.00.02 / Мос. гос. пед. ин-т. – М., 1979. – 13 с.
5. *Арановский М.Г.* Мышление, язык, семантика // Проблемы музыкального мышления: Сб. ст. / Под общ. ред. М.Арановского – М.: Музыка, 1974.- С.90-128.
6. *Асафьев Б.* Музыкальная форма как процесс. – Кн.1-2. - Л.: Музыка, 1963. - 376 с.
7. *Баланчивадзе Л.В.* Индивидуально-психологические различия в музыкально-исполнительской деятельности // Вопросы психологии.-1998.- №2. - С.151-153.
8. *Баренбойм Л.* О двух путях музыкально-исполнительского обучения // Л.В.Николаев. Статьи и воспоминания современников. Письма. / Сост. Л. Баренбойм и Н. Фишман. – Л.: Сов. композитор, 1979.– С.26-32.
9. *Береза А.В.* Педагогічно-виконавська практика майбутнього вчителя музики. – Вінниця: держ. в-во «Вінниця», 2003. – 178 с.
10. *Бердяев Н.А.* Самопознание: Опыт философской автобиографии. – М.: Международные отношения, 1990. – 336 с.

11. *Бирмак А.В.* О художественной технике пианиста. – М.: Музыка, 1973. – 140с.
12. *Бобровский В.* Тематизм как фактор музыкального мышления: Очерки. – Вып.1. – М.: Музыка, 1989.- 266 с.
13. *Бонфельд М.Ш.* Музыка: Язык. Речь. Мышление: Опыт системного исследования музыкального искусства. – Вологда, 1999. – [http:// www. booksite. ru / fulltext / bon / fel / bonfeld / 01.htm](http://www.booksite.ru/fulltext/bon/fel/bonfeld/01.htm)
14. *Бочкарев Л.Л.* Психология музыкальной деятельности. – М.: ИПРАН, 1997.- 352 с.
15. *Бронфин Е.Ф.* Н.И.Голубовская – исполнитель и педагог. – Л.: Музыка, 1978.- 136 с.
16. *Буцяк В.І.* Педагогічні умови удосконалення фортепіанної підготовки студентів у вищих педагогічних закладах на основі історико-стильового підходу: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К., 2003. – 21 с.
17. *Брушлинский А.В.* Субъектно-деятельностный и знаково-речевой подходы в психологии // Когнитивное обучение: современное состояние и перспективы. – М.: «Институт психологии РАН», 1997.- С.35-54.
18. *Брушлинский А.В.* Взаимосвязь процессуального и личностного аспектов мышления (методологический анализ) // Мышление: процесс, деятельность, общение. – М., 1982.- С.5-49.
19. *Вифляев В.Е.* Артистизм как творческо-исполнительский акт и его культура (к проблеме формирования творческого потенциала будущих музыкантов) // Мир психологии. - 2001. - №1. – С.204-213.
20. *Возняк В.* Філософсько-педагогічні міркування // Філософська і соціологічна думка. – 1996. - №7-8. – С.201-223.
21. *Возняк В. Лимонченко В.* Мислення та уява // Філософська і соціологічна думка. – 1995.- №11-12. – С.170-210.

22. *Волков С.* О формировании представлений в образно-художественном мышлении музыканта-исполнителя // Вопросы теории и эстетики музыки: Сб. ст.- Вып.11. – Л.: Музыка, 1972.- С.184-200.
23. *Воробкевич Т.П.* Методика викладання гри на фортепіано: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Львів: Логос, 2001. – 222 с.
24. *Воронова Т.Н.* К вопросу о музыкальном мышлении // Проблемы фортепианной педагогики и исполнительства: Сб. тр./ МГПИ им. В.И.Ленина (ред. кол. В.И.Муцмакер и др.) – М.: МГПИ, 1978. – С.64-70.
25. *Воспитание музыкального слуха:* Науч. тр. МГК им. П.И.Чайковского. - Сб.26. - Вып.4 / Сост. Л.Логинова.– М., 1999. – 136 с.
26. *Выготский Л.С.* Психология искусства. – СПб.:Азбука, 2000. – 416 с.
27. *Гальберштам А.М.* Взаимосвязь профессиональной рефлексии и эффективности музыкально-исполнительской деятельности студентов: Дис... канд. психол. наук: 19.00.07. – М., 2001. – 133 с.
28. *Гальперин П.Я., Данилова В.П.* Воспитание систематического мышления в процессе решения малых творческих задач // Вопросы психологии.- 1980.- №1.- С.31-38.
29. *Гат Й.* Техника фортепианной игры. – М.: Музгиз – Будапешт: Корвина, 1957. – 232 с.
30. *Гизекинг В.* Мысли художника // Советская музыка.- 1970.-№10.- С.108-112.
31. *Гончаренко С.* Методика як наука // Шлях освіти. – 2000. - №1. – С.2-6.
32. *Готсдинер А.Л.* Музыкальная психология. – М., 1993.
33. *Гребенев И.В.* Дидактика предмета и методика обучения // Педагогика. – 2003. - №1. – С.14-21.
34. *Грибанова Л.М.* Активизация продуктивной деятельности студентов как средство развития полифонического мышления: в курсе полифонии на музык.-пед. фак.: Дис... канд. пед. наук: 13.00.02 – М., 1996. – 165 с.

35. *Григорьев В.* Вопросы исполнительской формы и пути её реализации // Музыкальное исполнительство и современность: Сб. ст. / Сост. М.А.Смирнов. - Вып.1.- М.: Музыка, 1988.- С.69-86.
36. *Григорьев В.* О роли времени в исполнительском творческом процессе // Вопросы исполнительского искусства: Сб. тр. Моск. гос. консерват. – М., 1981. – С.3-14.
37. *Гринчук І.П.* Формування музично-аналітичних умінь майбутнього вчителя музики: Дис.. канд. пед. наук: 13.00.04 – К., 1997. – 238 с.
38. *Гржибовская Р.Н.* Проблема формирования внутренне-слуховых (художественно-образных) представлений у учащихся-музыкантов (На материале учебной работы в музыкально-исполнительских классах педагогических учебных заведений): Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Мос. гос. пед. ин-т. – М., 1982. – 16 с.
39. *Гуренко Е.Г.* Проблемы художественной интерпретации (Философский анализ). – Новосибирск: «Наука», 1982. – 256 с.
40. *Давидов М.* Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста: Навч. посіб. - К.: Музична Україна, 1997. – 240 с.
41. *Елистратова Г.Б.* Музыкальное мышление как форма креативной деятельности: Дис... канд. филос. наук: 24.00.01. – Саранск, 2003. – 198 с.
42. *Ержемский Г.Л.* Психология дирижирования: Некоторые вопросы исполнительства и творческого взаимодействия дирижёра с музыкальным коллективом – М.: Музыка, 1988.- 80 с.
43. *Ефремова Н.И.* Теоретические основы становления ритмической культуры музыканта (Начальный этап профессиональной подготовки): Дис...канд. искусствоведения:17.00.02 – Магнитогорск, 2002. – 254 с.
44. *Жоль К.К.* Мысль. Слово. Метафора.– Киев: Наукова думка, 1984.- 304 с.
45. *Заболоцкий Ю.Н.* Воспитание и психологическая организация мышления музыканта-исполнителя // Актуальные проблемы музыкального

- образования: Тематич. сб. науч. тр. / КГК им. П.И.Чайковского (гл. ред. И.Д.Безгин)– К., 1990. – С.60-65.
46. *Згурська Н.М.* Формування музично-виконавської культури майбутнього вчителя: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2001. – 16 с.
47. *Земцовский И.* Апология слуха // Музыкальная академия.– 2002.-№1.– С.1-12.
48. *Земцовский И.* Текст – Культура – Человек: Опыт синтетической парадигмы // Музыкальная академия.-1992.- №4.- С.3-7.
49. *Иванченко Г.В.* Психология восприятия музыки: подходы, проблемы, перспективы. – М.: Смысл, 2001. – 264 с.
50. *Ильина Г.А. Руднева С.Д.* К вопросу о механизме музыкального переживания.// Вопросы психологии. – 1971.- №5 . – С.66-74.
51. *Ингарден Р.* Исследования по эстетике: Пер. с нем. – М.: Иностранная литература, 1962. – 572 с.
52. *Каган М.С.* Человеческая деятельность. – М.: Политиздат,1974.- 328 с.
53. *Казакевич В.Я.* Информационный подход к методам обучения // Педагогика. – 1998. - №6. – С.43-47.
54. *Карабань М.* Многомерность ладового пространства и принципы нечёткой логики на примере музыки Юрия Буцко // Музыкальная академия - 2001.-№4.-С.49-53.
55. *Карась С.С.* Образное мышление в фортепианной игре: (Учебн. с аудиозаписью). - Пенза, 1992. – <http://karas.ru/textbook/>
56. *Карась С.С.* Метод формирования пианистического мышления. Фортепианная школа от 3-х до 50-ти: Учебн. – Пенза, 1995. – <http://karas.ru/textbook/>
57. *Касьяненко Л.* Об одной особенности исполнительской интерпретации фортепианной фактуры // Київське музикознавство: Зб. ст. / Упор. В.Москаленко. – Вип.2. – Проблеми музичної інтерпретації. – К.,1999. – С.130-137.

58. *Касьяненко Л.О.* Про деякі особливості виконавської творчості піаніста // Проблеми загальної і професійної педагогіки: Зб. наук. пр. / Ред. кол. Г.Є. Гребенюк та ін. – Харків: Каравелла, 2000. - С.30-38.
59. *Касьяненко Л.О.* Виконавська інтерпретація фактури прелюдій Ф.Шопена: Автореф. дис...канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Нац. муз. акад. Укр. ім. П.І.Чайковського – К., 2001. – 17 с.
60. *Катрич О.Т.* Індивідуальний стиль музиканта-виконавця (теоретичні та естетичні аспекти): Автореф. дис... канд. мистецтвознавства : 17.00.02 / Нац. муз. акад. Укр. ім. П.І.Чайковського - К., 2000. – 17 с.
61. *Каузова А.Г.* Полифонический слух и специфические задачи его развития в процессе музыкально-исполнительской подготовки студента // Вопросы исполнительской подготовки учителя музыки: Межвуз. сб. научн. трудов / Отв. ред. А.И.Николаева – М., 1982.
62. *Каузова А.Г.* Развитие полифонического слуха учащегося-пианиста в процессе работы над современным репертуаром: Учеб. пос. – М., 1997.
63. *Каяк А.Б.* Психофизиологические аспекты воспитания интонационного мышления пианистов в процессе обучения // Школа – училище – вуз: проблемы и перспективы: Межвуз. сб. – Владивосток: Изд. Дальневосточного ун-та, 1988.- С.66-75.
64. *Князева Е.Н., Курдюмов С.П.* Интуиция как самодообраивание // Вопросы философии.- 1994 - №2- С.110-122.
65. *Князева Е.Н., Курдюмов С.П.* Синергетика как новое мировидение: диалог с И.Пригожиным // Вопросы философии. – 1992. -№12. – С.3-20.
66. *Коган Г.М.* Работа пианиста. – М.: Музыка, 1979. – 182 с.
67. *Коган Г.* У врат мастерства. – М.: Сов. композитор, 1961.-115с.
68. *Колоней В.А.* Пластическое начало в структуре фортепианно-исполнительского интонирования // Музичне мистецтво і культура: Зб. ст.– Вип 1. – Одеса.: Астропринт, 2000. – С. 279-286.

69. *Колоней В.О.* Пластичне у фортепіанно-виконавському інтонуванні: Автореф. дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.03. / Нац. муз. акад. Укр. ім. П.І.Чайковського – К., 2004. – 17 с.
70. *Колоней В.* О роли „пластического” в исполнении музыкального произведения // Музичний твір як творчий процес: Наук. вісник НМАУ ім. П.І.Чайковського (Зб. ст.) – К.: НМАУ, 2002. - С.214-221.
71. *Кондрацька Л.А.* Діагностика епістемологічного мислення майбутнього вчителя мистецтва // Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць /Ред. колегія О.П.Щолокова та інші. – К.:НПУ, 2003. – Вип.4. – с.43-56.
72. *Корженевський А.Й.* До питання про специфіку мислення музиканта-виконавця // Питання фортепіанної педагогіки та виконавства. – К.: Музична Україна, 1981.– С.29-40.
73. *Кочнев Ю.* Объективное и субъективное в музыкальной интерпретации // Автореф. дис... канд. пед. наук.- Л., 1970.- 22 с.
74. *Красильников И.М.* Музыкальное творчество как предмет педагогики // Музыка в школе . – 2001. - № 1 – С.18 -27, № 2. – С.21-37.
75. *Красовская Е.П.* Чувство музыкальной формы («архитектоническое чувство») и его развитие в процессе музыкальных занятий // Дис... канд. пед. наук: 13.00.02 – М., 1996.–189 с.
76. *Красовская Е.П.* Охват формы музыкального произведения // Теория и методика обучения игре на фортепиано. – М.:Владос, 2001.- С.141-171.
77. *Кременштейн Б.* Педагогические аспекты воспитания музыкального мышления в исполнительском классе // Вопросы воспитания музыканта-исполнителя: Сб. тр. МГПИ им. Гнесиных - Вып. 68-й. – М., 1983. – С.63-88.
78. *Крицький В.М.* Педагогічні умови формування інтонаційно-драматургічного мислення студентів у процесі музично-виконавської підготовки // Наукові записки НДПУ імені Миколи Гоголя: Психолого-педагогічні науки. – Ніжин: НДПУ, 2004. – №4. – С.100-105.

79. *Крицький В.М.* Формування умінь художньої інтерпретації у студентів музичних факультетів педагогічних закладів вищої освіти: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1999. – 180 с.
80. *Кузанов С.Г.* Музыкальное мышление в аспекте проблемы онтологии музыки: Автореф... дис. канд. искусствоведения: 17.00.02 / Рос. ин-т искусствознания – М., 1993. – 23 с.
81. *Кузёмина Л.* О воспитании интонационного мышления музыканта-исполнителя // Теория и история музыкального исполнительства: Сб. науч. тр. КГК им. П.И.Чайковского / Отв. ред. Л.С.Нелюбова – К., 1989. – С. 5-10.
82. *Курьшев Е.В.* Формирование исполнительских умений как компонент профессиональной подготовки студентов музыкально-педагогических факультетов: Автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.01 / Киев. гос. ун-т им. Т.Г.Шевченко. – М., 1986. – 24 с.
83. *Лебедев И.В.* Творческая концепция пианиста-исполнителя (проблемы формирования и развития): Автореф. дис... канд. искусствоведения: 17.00.02/ Гос. консерв. Литовской ССР. – Вильнюс, 1986. – 25 с.
84. *Леонтьев А.* Некоторые проблемы психологии искусства // Избранные психологические произведения: В 2 т. / Под ред. В.В.Давыдова –Т.2. – М.:Педагогика, 1983. – С.232-239.
85. *Либерман Е.* Творческая работа пианиста с авторским текстом. – М.: Музыка, 1988. – 236 с.
86. *Лихачев Б.Т.* Педагогика. Курс лекций: Учеб. пос. – М.: Юрайт, 1999. – 523 с.
87. *Логонова Л.Н.* О слуховой деятельности музыканта-исполнителя: Теоретические проблемы // Дис... докт. искусствоведения: 17.00.02 – М.,1998. – 176 с.
88. *Лосев А.Ф.* Музыка как предмет логики // Из ранних произведений / Сост. И.И.Маханькова. – М.: Правда, 1990. – С.195-390.

89. *Лохвицький В.В.* Музичне виконання як процес інтонування // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: Зб. наук. пр.- Вип. IV-V. – Ч.2. / ДАКККіМ, Київ.нац. ун-т ім.Т.Г.Шевченка – К., 2000. – С.154-157.
90. *Любан-Плоцца Б., Побережная Г., Белов О.* Музыка и психика: Слушать душой. – К.: «АДЕФ-Украина», 2002. – 200 с.
91. *Ляховицкая С.* Развитие активности, самостоятельности и сознательности учащихся // Вопросы фортепианной педагогики: Сб. ст. / Под общ. ред. В.Натансона. – Вып.3. – М.: Музыка, 1971. – С.39-67.
92. *Мазель Л.* О природе и средствах музыки: Теорет. очерк – М.: Музыка, 1991.- 80с.
93. *Майкапар С.* Годы учения. – М-Л.: Искусство, 1938.-200 с.
94. *Малинковская А.* Специфика исполнительского анализа музыкального произведения // Вопросы воспитания музыканта-исполнителя: Сб. тр. МГПИ им. Гнесиных. - Вып. 68. – М., 1983. – С.88-104.
95. *Малинковская А.* Фортепианно-исполнительское интонирование: Проблемы художественного интонирования на фортепиано и анализ их разработок в методически-теоретической литературе XVI-XX вв.: Очерки. – М.: Музыка, 1990. – 186 с.
96. *Мамардашвили М. К.* Эстетика мышления. – М.: Московская школа политических исследований, 2000. – [http:// sigla. rsl. ru/ view / jsp](http://sigla.rsl.ru/view/jsp).
97. *Мариупольская Т.Г.* О традициях фортепианной педагогики // Преподаватель. – М., 1999. - № 4. – С.36-39.
98. *Маркова Е.* Интонационность музыкального искусства: Научное обоснование и проблемы педагогики. – К.: Музична Україна, 1990.- 183 с.
99. *Мартинсен К.* Индивидуальная фортепианная техника на основе звукотворческой воли. / Пер. с нем.– М.: Музыка, 1966.- 220 с.
100. *Мартинсен К.* Методика индивидуального преподавания игры на фортепиано. / Пер. с нем. – М.: Музыка, 1977. – 128 с.

101. *Масол Л.М.* Формування мислення засобами мистецтва // Розвиток навичок критичного мислення учнів у контексті розробки стандартів освіти України: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / За заг. ред. В.Ф. Погребенника та І.В. Гарника – К.: «Юніверс», 2001. – С.84-93.
102. *Матковська М.В.* Методичні засади розвитку слухо-моторних уявлень молодших школярів у процесі музичного навчання: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К., 2002. – 20 с.
103. *Медведева И.А.* Формирование профессионального художественного мышления будущего учителя музыки: Дис... д-ра пед. наук: 13.00.08 – М., 2002. – 327 с.
104. *Медушевский В.* Интонационная форма музыки. – М.,1993.
105. *Медушевский В.* Музыкальное мышление и логос жизни // Музыкальное мышление: сущность, категории, аспекты исследования: Сб. ст. / Сост. Л.И.Дыс – К.: Музична Україна, 1989. – С.18-27.
106. *Меерович М.И, Шрагина Л.И.* Технология творческого мышления: Практ. пособ. – Минск: Харвест. – 2003. – 431с.
107. *Михайлов М.К.* О некоторых психологических механизмах музыкального мышления // Этюды о стиле в музыке. Статьи и фрагменты. – Л.: Музыка, 1990. – С.117-148.
108. *Мозгальова Н.Г.* Формування музичного мислення майбутнього вчителя музики в процесі інструментальної підготовки: Автореф. дис...канд. пед. наук:13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2003.- 18 с.
109. *Москаленко В.* До визначення поняття „Музичне мислення”// Українське музикознавство. - Вип.28. - Музична україністика в контексті світової культури: Науково-методич. зб. – К.: НМАУ, 1998. – .48-53.

110. *Москаленко В.Г.* Теоретичний та методичний аспекти музичної інтерпретації: Дис... докт. мистецтвознавства: 17.00.02. - К.,1994. – 212 с.
111. *Мостова І.В.* Формування педагогічно-виконавської майстерності майбутнього вчителя музики // Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Луг. держ. пед. ін-т ім. Т.Г.Шевченка – Луганськ, 1998. – 19 с.
112. *Музыкальное мышление: Проблемы анализа и моделирования: Сб. науч. тр. КГК им. П.И.Чайковского. / Отв. ред. Л.И.Дыс – К., 1988. – 113 с.*
113. *Муцмакер В.И.* Осмысленное запоминание как условие успешного усвоения музыкальных произведений (В процессе обучения игре на фортепиано): Автореферат...дис. канд. пед. наук. 13.00.02 / Мос. гос. пед. ин-т. – М.,1974. – 19 с.
114. *Надирова Л.Л.* Теоретические основы и методы формирования эмпатии у студентов музыкально-педагогических факультетов: Дис... д-ра пед. наук: 13.00.01, 13.00.08. – М.,2000. – 426 с.
115. *Назайкинский Е.В.* Логика музыкальной композиции. – М.: Музыка,1982. – 319с.
116. *Назайкинский Е.В.* О психологии музыкального восприятия. – М.: Музыка, 1972. – 383 с.
117. *Науменко С.И.* Индивидуально-психологические особенности музыкальности // Вопросы психологии. – 1982. - №5. – С.85-93.
118. *Нейгауз Г.Г.* Об искусстве фортепианной игры. – М.: Гос. муз. издат., 1961.– 319 с.
119. *Немыкина И.Н.* Развитие интеллектуальной активности студентов в условиях музыкально-педагогических музыкальных заведений: Автореф. дис... канд. пед. наук.13.00.02 / Мос. гос. пед. ин-т. – М.,1982. – 16 с.

120. *Олексюк О.М. Ткач М.М.* Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва: Навч. пос. / НПУ ім.М.П.Драгоманова. – К.: НПУ, 2003. – 233 с.
121. *Олефир С.И.* Музыкальное мышление и его специфика в дирижёрско-хоровой деятельности / На материале вузовской деятельности: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01 – М.,1995 – 179 с.
122. *Орлов В.И.* Методические основы обучения. – М.: ИВЦ «Маркетинг», 2000. – 72с.
123. *Орлова Е.М.* Исследование Асафьева «Музыкальная форма как процесс» (вступит. статья) // Б.Асафьев Музыкальная форма как процесс. – Кн.1-2. – Л.: Музыка, 1963. – С.3-18.
124. *Остроменский В.Д.* Формирование музыкального познания. – Кишинёв: Штиинца, 1988.- 157 с.
125. *Оськина С.Е.* Основные свойства внутреннего музыкального слуха и принципы его совершенствования: Автореф. дис... канд. искусствоведения: 17.00.03 / Мос. гос. консерв. – М.,1984. – 22с.
126. *Падалка Г.М.* Актуальні проблеми професійної підготовки вчителя музики // Теорія і методика мистецької освіти: Зб. наук. пр. / Ред.кол. О.П.Щолокова та інші. – К.:НПУ, 2000. – Вип.І. – С.9-21.
127. *Панасенко Т.Г.* Формування музично-аналітичних умінь студентів (на матеріалі курсу "Сольфеджіо"): Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київ. нац. ун-т культ. і мист. – К., 2001. – 20 с.
128. *Переверзев Н.К.* Исполнительская интонация. – М.: Музыка,1989. – 208с.
129. *Перкинс Д.* Как стать гением, или искусство взрывного мышления / Пер. с англ. - М.: ООО «Издательство АСТ», 2003.- 315 с.
130. *Петриков С.* Текстуальное музыкальное мышление // Музыкальная академия. – 1993.– №2.– С.113-116.
131. *Петрушин В.И.* Музыкальная психология: Учеб. пос. – М.: ВЛАДОС, 1997.- 384 с.

132. *Плотницька О.В.* Художньо-аналітичні уміння як важливий компонент формування художньої компетентності майбутнього вчителя музики // Вісник Житомир. держ. пед. ун-ту. – 2003. – №13. – С. 32-34.
133. *Поляк Г.* Линеарный слух пианиста (его объективные акустические и психологические предпосылки) // Вопросы инструментального музыкального исполнительства: Сб. науч. тр. – К.: КГК, 1982. – С.57-65.
134. *Полякова І.О.* Особливості музично-художнього мислення суб'єктів виконавської діяльності // Теорія і методика мистецької освіти: Зб. наук. пр. / Ред. колегія О.П.Щолокова та ін. – К.:НПУ, 2000. – Вип.І. – С.38-52.
135. *Полянський Ю.О.* Вища музична освіта на сучасному етапі та її проблеми // Українське музикознавство. – Вип.25. – К.: Музична Україна, 1990.- С.87-96.
136. *Приходько В.И.* Проблема исполнительского анализа музыкальной фактуры /на материале фортепианных произведений С.Прокофьева и Д.Шостаковича/: Автореф. дис... канд. искусствоведения: 17.00.02 / Лен. гос. консерв. – Л., 1987. – 22 с.
137. *Прокофьев Г.* Формирование музыканта-исполнителя-пианиста. – М.: Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1956. – 480 с.
138. *Прушковская Н.Н.* Формирование у студентов умения анализировать музыкальные произведения как составная часть их профессиональной подготовки: Дис...канд. пед. наук: 13.00.01 – К., 1983. – 150 с.
139. *Пуанкаре А.* О науке. – М.: Наука, 1983.- 560 с.
140. *Пясковский И.Б.* Логика музыкального мышления. – К.: Музична Україна, 1987. – 182 с.
141. *Рагимханова Н.С.* Музыкально-интонационные обобщения как средство развития музыкального мышления младших школьников: Дис...канд. пед. наук:13.00.02 – М.,1997.– 157 с.

142. *Ражников В.Г.* Динамика художественного сознания в музыкальном обучении: Дис... докт. пед. наук в форме науч. докл.: 13.00.02, 19.00.07 / МГПИ им. В.И.Ленина. – М.,1993. – 70 с.
143. *Раппопорт С.Х.* Искусство и эмоции. – М.: Музыка,1972. – 167с.
144. *Риман Г.* Систематическое учение о модуляции как основа учения о музыкальных формах. – М., 1929.
145. *Родина Т.Б.* Фактурный музыкальный слух: сущность, структура, методика развития: Автореферат дис... канд. пед. наук. – М.,1988 – 16 с.
146. *Рощина Т.О.* Виконавський аналіз фактурної організації як один із шляхів розвитку творчих здібностей в класі загального фортепіано // Українське музикознавство. - Вип.25. – К.,1990 – С.119-125.
147. *Рубинштейн С.* О мышлении и путях его исследования. – М.: Изд-во Акад. наук СССР, 1958. – 147 с.
148. *Рудницька О.П.* Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти: Навч. пос. – К.: ІЗМН, 1998. - 248с.
149. *Рудницька О.П.* Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. пос. – К.: ТОВ «Інтерпроф», 2002. – 270 с.
150. *Сайгушкіна О.* К исследованию природы исполнительского анализа музыкального произведения // Музыкальное произведение: сущность, аспекты анализа: Сб. ст. / Сост. И.А.Котляревский, Д.Г.Терентьев. – К.: «Музична Україна»,1988. – С.79-84.
151. *Саранцев Г.И.* Метод обучения как категория методики преподавания // Педагогика. – 1998, №1. – С.28-34.
152. *Саранцев Г.И.* Методология предметных методик обучения // Педагогика. – 2000. - №8. – С.16-23.
153. *Свасьян К.А.* Феноменологическое познание: Пропедевтика и критика. – Ереван: Изд. АН Армянской ССР., 1987. – [http:// ru. philosophy. kiev. ua /library/ catalog. html](http://ru.philosophy.kiev.ua/library/catalog.html).

154. *Селевко Г.К.* Современные образовательные технологии: Учеб. пос. – М.: Народное образование, 1998. – 256с.
155. *Семенов И.Н. Степанов С.Ю.* Проблема предмета и метода психологического изучения рефлексии // Исследования проблем психологии творчества: Сб. статей: АН СССР, Ин-т психологии. / Отв. ред. Я.А.Пономарёв – М.: Наука, 1983. – С.154-159.
156. *Семенов И.Н. Степанов С.Ю.* Рефлексия в развитии творческого мышления // Психологический журнал. – 1986. – Т.7.- №6. – С.158-159.
157. *Слободчиков В.И. Исаев Е.И.* Антропологический принцип в психологии развития // Вопросы психологии. – 1998. - №6. – С.3-17.
158. *Слоним В.* Вопросы исполнительско-педагогического анализа этюдов и баллад Шопена: Лекция. – Новосибирск, 1987.
159. *Смирнова Н.М.* Авторский стиль и вопросы формирования исполнительского мышления пианистов: Дис... канд. искусствоведения:17.00.02. – Саратов: изд-во «Юл», 2003. – 382 с.
160. *Соловьёв В.С.* Философские начала цельного знания // Избранные сочинения: В 2 т.- М.: Мысль, 1988. – т.2.- С.139-288.
161. *Сохор А.Н.* Социальная обусловленность музыкального мышления и восприятия // Проблемы музыкального мышления: Сб. ст. / Под общ. ред. М.Арановского. – М.: Музыка, 1974. – С.59-74.
162. *Старчеус М.С.* К проблеме типологии музыкального восприятия // Музыкальное восприятие как предмет комплексного исследования: Сб. ст. / Под общ. ред. А.Г.Костюка. – К.: Музична Україна, 1986. – С.29-44.
163. *Стоянов А.* Некоторые проблемы музыкальной педагогики в связи с обучением игре на фортепиано // Выдающиеся пианисты-педагоги о фортепианном искусстве. – М.-Л.: Музыка, 1966. – С.236-261.
164. *Тарасов Г.С.* Музыкальная потребность, музыкальные способности, музыкальное восприятие // Музыкальное восприятие как предмет

- комплексного исследования: Сб. ст./ Под общ. ред. А.Г.Костюка. – К.: Музична Україна, 1986. – С.56-69.
165. *Тарасов Г.С.* Особенности профессионального мышления современного молодого музыканта // Психологический журнал. – 1991.- Т.12.-№3.-С.103-107.
166. *Тарасов Г.С.* О психологии искусства // Вопросы психологии – 1992.– №1-2. – С.105-111.
167. *Теплов Б.* Психология музыкальных способностей // Избр. труды. – Т.1. – М.: Педагогика, 1985. – С.42-222.
168. *Тельчарова Р.А.* Введение в феноменологию музыки. – М.: Институт философии АН СССР, 1991. – 214 с.
169. *Трансформація музичної освіти: культура і сучасність: Матеріали міжн. музикологічного семінару, 23-25 квітня 1998р.* – Ч.1. – Одеса: «Астропринт», 1998.- 128 с.
170. *Уланова С.І.* Музичне просвітництво ХІХ століття: Австрія і Німеччина: Монографія. – К.: в-во ДАКККіМ, 2002. – 252с.
171. *Фарбштейн А.А.* Музыкальная эстетика и семиотика // Проблемы музыкального мышления: Сб. ст. / Под общ. ред. М.Арановского. – М.: Музыка, 1974. – С.75-89.
172. *Фейнберг С.Е.* Пианизм как искусство. – М.: Музыка, 1969.- 598 с.
173. *Харлап М.* Исполнительское искусство как эстетическая проблема // Мастерство музыканта-исполнителя: Сб. ст. / Сост. Я.Мильштейн. – Вып.2. – М.: Сов. композитор, 1976. – С.5-67.
174. *Хлебнікова О.В.* Формування досвіду музично-виконавської діяльності у студентів вузів культури: Автореф. дис... канд. пед. наук. 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К., 2001. — 22 с.
175. *Холодная М.А.* Психология интеллекта. Парадоксы исследования. – СПб.: Питер, 2002. – 272 с.
176. *Хуторской А.В.* Современная дидактика: Учебн. для вузов. – СПб: Питер, 2001. – 544 с.

177. *Цагарелли Ю.А.* Психология музыкально-исполнительской деятельности // Автореф. дис... докт. псих. наук: 19.00.03 / ЛГУ. – Л.,1989. – 31 с.
178. *Цатурян К.А.* Педагогические основы освоения учащимися нового музыкального материала: Автореф. дис... канд. пед. наук. 13.00.02 / Мос. гос. пед. ин-т. – М.,1983.- 16 с.
179. *Цатурян К.А.* О типологии чтения нового музыкального материала // Формирование музыкально-исполнительского мастерства: Сб.науч.тр. МГПИ им. В.И.Ленина / Отв.ред. А.И.Николаева. - М.,1981.- С.73-88.
180. *Цатурян К.А.* Чтение с листа // Теория и методика обучения игре на фортепиано. – М.: ВЛАДОС., 2001. – С.126-140.
181. *Цивинская Н.П.* Проблемы высшего музыкального образования в разработках Б.Л.Яворского // Психолого-педагогические проблемы высшего музыкального образования: Межвуз. сб. тр. – Вып.43.- МПИ им. Гнесиных. – М.,1979. – С.170-199.
182. *Цыпин Г.М.* Исполнитель и техника: Учеб. пос. – М.: Изд. центр «Академия», 1999. – 192 с.
183. *Цыпин Г.М.* Музыкально-исполнительское искусство: теория и практика. – СПб.: Алетейя, 2001. – 319 с.
184. *Цыпин Г.М.* Музыкальное мышление: сущность, структура, дидактические основы формирования и развития // Цыпин Г.М. Обучение игре на фортепиано. – М.: Просвещение, 1984. – С.129-174.
185. *Цыпин Г.М.* Психология музыкальной деятельности: проблемы, суждения, мнения.– М.: «Интерпракс», 1994. – 372 с.
186. *Цуккерман В.* Музыкально-теоретические очерки и этюды. – М.: Сов. композитор, 1970.- 559 с.
187. *Цуккерман В.* Теория ладового ритма и её применение // Пролетарский музыкант. – М.,1929.- №7-8. - С.48-52.

188. *Чередниченко Т.* Композиция и интерпретация: три среза проблемы // Музыкальное исполнительство и современность. – Вып.1.– М.: Музыка, 1988. – С.43-68.
189. *Швейцер А.* Йоганн Себастьян Бах. – М.: Музыка,1964. – 728с.
190. *Шевнюк О.Л.* Культурологічна освіта майбутнього вчителя: теорія і практика / НПУ ім. М.П.Драгоманова. – К.: НПУ, 2003. – 233 с.
191. *Шип С.В.* Музыкальная речь и язык музыки (теоретическое исследование). – Одесса: Изд-во Одесской гос. консерватории им. А.В. Неждановой, 2001. – 296с.
192. *Шульгіна В.Д.* Психолого-педагогічні передумови творчості учня-піаніста // Музичне мистецтво і культура: Зб. ст. – Вип 1. – Одеса.: Астропринт, 2000. – С. 249-256.
193. *Шульпяков О.* Музыкально-исполнительская техника и художественный образ. – Л.: Музыка,1986. – 124с.
194. *Щапов А.П.* Фортепианная педагогика. – М.: Сов. Россия, 1960. – 171 с.
195. *Щолокова О.П.* Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя / Укр. держ. пед. ун-т ім.М.П.Драгоманова.- К., 1996.– 172 с.
196. *Яворский Б.Л.* Статьи. Воспоминания. Переписка. – Т.1. – М.: Сов. композитор, 1972.- 712 с.
197. *Якиманская И.С.* Основные направления исследований образного мышления // Вопросы психологии. – 1985. - №5. – С.5-16.
198. *Яковенко Л.П.* Формування художнього мислення студентів педагогічного факультету засобами музики // Дис... канд. пед. наук: 13.00.04. – К.,1996.- 182 с.
199. *Якубовская В.А.* Слухотворный синтез формирования музыканта-исполнителя // Автореф. дис... канд. искусствоведения: 17.00.02 / Лен. гос. конс. - Л.,1985.- 24 с.